YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO
2 päivänä helmikuuta 1988 *

Asiassa 309/85,

jonka Liègen Tribunal de première instancen presidentti on asiaa välitoimimenettelyssä käsitellessään saattanut ETY:n perustamissopimuksen 177 artiklan perusteella yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen ensin mainitussa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa

Bruno Barra, opiskelija, Bonnetable (Ranska), ja kuusitoista muuta opiskelijaa

vastaan

1) **Belgian valtio,**

2) **Liègen kaupunki,**

ennakkoratkaisun erityisesti ETY:n perustamissopimuksen 7 artiklan tulkinnasta,

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN,

toimien kokoonpanossa: presidentti Mackenzie Stuart, jaostojen puheenjohtajat G. Bosco, O. Due, J. C. Moitinho de Almeida ja G. C. Rodríguez Iglesias sekä tuomarit T. Koopmans, U. Everling, K. Bahlmann, Y. Galmot, C. Kakouris, R. Joliet, T. F. O'Higgins ja F. Schockweiler,

julkisasiamies: Sir Gordon Slynn,

* Oikeudenkäyntikieli: ranska.

kirjaaja: hallintovirkamies D. Louterman,

ottaen huomioon kirjalliset huomautukset, jotka sille ovat esittäneet:

- kantajien puolesta asianajaja L. Misson, Liège,

- Belgian kuningaskunnan puolesta asianajaja P. Deltenre, Bryssel,

- Yhdistyneen kuningaskunnan puolesta asiamies McHenry ja asianajaja Mummery,

- komission puolesta asiamies J. Griesmar,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen ja 18.2.1987 pidetyn suullisen käsittelyn,

kuultuaan julkisasiamiehen 17.9.1987 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Tribunal de première instance de Liègen presidentti on 9.10.1985 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 14.10.1985, esittänyt ETY:n perustamissopimuksen 177 artiklan nojalla kaksi ennakkoratkaisukysymystä tiettyjen yhteisön oikeuden periaatteiden tulkinnasta voidakseen arvioida opintomaksujen hyvittämistä rajoittavan lain yhteensopivuutta sellaisten periaatteiden kanssa, jotka yhteisöjen tuomioistuin on eräässä ennakkoratkaisukysymyksiä käsitelleessä tuomiossaan todennut ETY:n perustamissopimuksen 7 artiklan vastaisiksi.

2 Nämä kysymykset ovat tulleet esille välitoimimenettelyn yhteydessä, jonka Barra ja kuusitoista muuta pääasian kantajaa, jäljempänä 'kantajat', ovat aloittaneet pääasian vastaajan Belgian valtion tekemää päätöstä vastaan, jolla se on kieltäytynyt hyvittämästä heille heidän ennen asiassa Gravier (293/83, Kok. 1985, s. 606) annetun tuomion julistamispäivämäärää 13.2.1985 maksamia "minervaleiksi" kutsuttuja ylimääräisiä opintomaksuja, jäljempänä 'minervali'. Kantajat ovat oikeudenkäynnin aikana haastaneet asiaan myös Liègen kaupungin vastaajaksi.

3 Esitetyistä asiakirjoista ilmenee, että kantajat ovat kaikki Ranskan kansalaisia, jotka ovat suorittaneet Liègen kaupungin järjestämiä ylemmäntasoisia teknillisiä ja ammatillisia opintoja Institut communal d'enseignement technique de la fine mécanique, de l'armurerie et de l'horlogerie'ssa (Hienomekaanikan sekä ase- ja kelloseppätekniikan kunnallinen teknillinen oppilaitos). Heidän on tässä oppilaitoksessa suorittamiensa opintojen aikana pitänyt vuosittain maksaa minervaleja, joita ei ole vaadittu niiltä opiskelijoilta, jotka ovat Belgian kansalaisia. Olosuhteiden ja suoritettujen opintovuosien mukaan kukin kantajista on maksanut minervaleja 21 000–136 558 Belgian frangia.

4 Kansallisessa tuomioistuimessa ei ole kiistetty sitä, etteikö kyseinen ammatillinen oppilaitos ja erityisesti sen aseseppäosasto olisi ammattikoulu. Kansallinen tuomioistuin on näin ollen edellä mainitun 13.2.1985 annetun yhteisöjen tuomioistuimen tuomion huomioon ottaen todennut, että kantajat ovat maksaneet minervaleja, joita heidän ei olisi kuulunut maksaa.

5 Yhteisöjen tuomioistuin on tässä tuomiossa itse asiassa todennut, että opintomaksun, kirjoittautumismaksun tai lukukausimaksun asettaminen muiden jäsenvaltioiden opiskelijoille edellytyksenä ammatillisen opetuksen saamiselle on perustamissopimuksen 7 artiklassa kiellettyä kansalaisuuteen perustuvaa syrjintää silloin, kun vastaavaa maksua ei ole asetettu kotimaisille opiskelijoille.

6 Opetusta koskevan 21.6.1985 annetun Belgian lain (*Moniteur belge* 6.7.1985) sanamuodon mukaan 1.9.1976 ja 31.12.1984 välisenä aikana maksettuja minervaleja ei hyvitetä millään tavoin; poikkeuksen muodostavat niiden ammatilliseen koulutukseen osallistuneiden oppilaiden ja opiskelijoiden maksamat minervalit, jotka ovat yhteisön jäsenvaltion kansalaisia; näissä tapauksissa minervalit palautetaan tuomioistuinten antamien sellaisten päätösten perusteella, jotka annetaan ennen edellä mainitun asiassa Gravier annetun tuomion julistamispäivämäärää 13.2.1985 palautuksen saamiseksi tuomioistuimissa nostettujen kanteiden perusteella.

7 Näissä olosuhteissa kansallinen tuomioistuin on maksettujen minervalien hyvittämistä koskevan kielteisen päätöksen yhteisön oikeuden mukaisuutta arvioidakseen lykännyt asian ratkaisua ja esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat kysymykset:

"Yhteisöjen tuomioistuin on 13.2.1985 asiassa 293/83, Gravier, antamassaan tuomiossa todennut, että opintomaksun, kirjoittautumismaksun tai lukukausimaksun asettaminen muiden jäsenvaltioiden opiskelijoille edellytyksenä

ammatillisen opetuksen saamiselle on perustamissopimuksen 7 artiklassa kiellettyä kansalaisuuteen perustuvaa syrjintää silloin, kun vastaavaa maksua ei ole asetettu oman maan opiskelijoille.

1) Rajoittuuko tämä perustamissopimuksen tulkinta vain tuomion julistamisen jälkeisiin ammatilliseen opetukseen pääsyä koskeviin hakemuksiin vai soveltuuko se myös 1.9.1976 ja 31.12.1984 väliseen ajanjaksoon?

2) Mikäli tulkinta soveltuu myös tuomion julistamista edeltävään ajanjaksoon, onko yhteisön oikeuden mukaista palautuksen epääminen lailla sellaisilta muiden jäsenvaltioiden oppilailta ja opiskelijoilta, jotka ovat väärin perustein maksaneet opintomaksun, kirjoittautumismaksun tai lukukausimaksun, mutta jotka eivät ole ennen kyseisen tuomion julistamista nostaneet kannetta tuomioistuimessa palautuksen saamiseksi?

8 Pääasiaa koskevia oikeudellisia seikkoja ja tosiseikkoja sekä yhteisöjen tuomioistuimelle esitettyjä huomautuksia koskevat tarkemmat tiedot ilmenevät suullista käsittelyä varten laaditusta kertomuksesta. Oikeudenkäyntiasiakirjojen näitä osia käsitellään jäljempänä vain, mikäli se on tarpeen tuomioistuimen perustelujen selvittämiseksi.

Ensimmäinen kysymys

9 Kantajat ja komissio ovat yhtä mieltä siitä, että yhteisöjen tuomioistuimen ennakkoratkaisumenettelyssä antamilla tuomioilla on periaatteessa taannehtiva vaikutus. Kansallisten tuomioistuinten pitäisi näin ollen noudattaa edellä mainitussa 13.2.1985 annetussa tuomiossa annettua ETY:n perustamissopimuksen 7 artiklan tulkintaa myös 1.9.1976 ja 31.12.1984 välisenä ajanjaksona tehtyjen ammatilliseen opetukseen osallistumista koskevien hakemusten osalta. Jäsenvaltio ei voisi näin ollen hyväksyä tällaisen tuomion ajallisia vaikutuksia rajoittavaa lakia, ellei yhteisöjen tuomioistuin ole kyseisessä tuomiossa näin päättänyt.

10 Kiistämättä ennakkoratkaisutuomioiden taannehtivan vaikutuksen periaatetta Belgian kuningaskunta väittää, että kyseisessä yksittäistapauksessa kaikki 13.2.1985 annetun tuomion vaikutusten ajallista rajoittamista koskevat edellytykset täyttyvät.

11 Tältä osin on tuotava esiin yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytäntö (katso erityisesti 27.3.1980 annettu tuomio, asia 61/79, Amministrazione delle finanze dello Stato v. Denkavit italiana, Kok. 1980, s. 1205), jonka mukaan tulkinnalla, jonka yhteisöjen tuomioistuin 177 artiklassa sille annettua toimivaltaa käyttäen antaa yhteisön oikeussäännölle, selvennetään ja täsmennetään tarvittaessa kyseisen oikeussäännön merkitystä ja ulottuvuutta niin, että yhteisöjen tuomioistuimen tulkinnasta ilmenee, miten tätä oikeussääntöä täytyy tai olisi täytynyt tulkita ja soveltaa sen voimaantulosta lähtien. Tästä seuraa, että tuomioistuimet voivat soveltaa ja niiden täytyy soveltaa näin tulkittua sääntöä myös oikeussuhteisiin, jotka ovat syntyneet ja jotka on perustettu ennen tulkintapyyntöä koskevaa tuomiota, jos edellytykset kyseisen säännön soveltamista koskevan asian saattamiseksi toimivaltaisten tuomioistuinten käsiteltäväksi muuten täyttyvät.

12 Kuten yhteisöjen tuomioistuin on 8.4.1976 antamassaan tuomiossa (asia 43/75, Defrenne v. Sabena, Kok. 1976, s. 455) todennut, se voi vain poikkeustapauksessa, yhteisön oikeusjärjestykseen kuuluvaa oikeusvarmuuden periaatetta soveltaen ja ne vakavat häiriöt huomioon ottaen, joita sen tuomio voisi menneisyydessä vilpittömässä mielessä perustettujen oikeussuhteiden osalta aiheuttaa, ryhtyä rajoittamaan kaikkien asianomaisten henkilöiden mahdollisuutta vedota näin tulkittuun säännökseen kyseisten oikeussuhteiden pätevyyden kyseenalaistamiseksi.

13 Yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan tällainen rajoitus voidaan tehdä vain pyydetyn tulkintaratkaisun antamista koskevassa tuomiossa itsessään. Yhteisön oikeuden yhdenmukaisen ja yleisen soveltamisen perusvaatimuksesta johtuu, että yksin yhteisöjen tuomioistuimen asiana on päättää sen antaman tulkinnan ajallisesta rajoittamisesta.

14 Ennakkoratkaisupyyntöä koskevan päätöksen mukaan yhteisöjen tuomioistuimen on tässä yhteydessä annettava ratkaisunsa kysymykseen, soveltuuko sen edellä mainitussa 13.2.1985 annetussa tuomiossa annettu ETY:n perustamissopimuksen 7 artiklan tulkinta myös tätä tuomiota edeltävään ajanjaksoon. Koska yhteisöjen tuomioistuin ei ole rajoittanut 13.2.1985 antamansa tuomion ajallista vaikutusta, ei tällaista rajoitusta voida asettaa tässäkään tuomiossa.

15 Ensimmäiseen kysymykseen on näin ollen vastattava, että yhteisöjen tuomioistuimen 13.2.1985 antamassa tuomiossa esittämän ETY:n perustamissopimuksen 7 artiklan tulkinnan vaikutusta ei ole rajoitettu mainitun tuomion julistamisen jälkeisiin ammatilliseen opetukseen pääsyä koskeviin hakemuk-

siin ja että se soveltuu myös mainitun tuomion julistamista edeltävään ajanjaksoon.

Toinen kysymys

16 Toisessa kansallisen tuomioistuimen esittämässä kysymyksessä pyritään pääasiallisesti selvittämään, onko yhteisön oikeuden mukaan sellainen laki soveltumaton ylimääräisen kirjoittautumismaksun perusteettomasti maksaneisiin muiden jäsenvaltioiden oppilaisiin ja opiskelijoihin nähden, jolla oppilailta ja opiskelijoilta evätään oikeus saada takaisin maksamansa maksut, jos he eivät ole nostaneet kannetta palautuksen saamiseksi ennen edellä mainittua tuomion julistamisajankohtaa 13.2.1985.

17 Tältä osin on todettava, että oikeus saada takaisin sellaiset rahamäärät, jotka jäsenvaltio on perinyt yhteisön oikeuden vastaisesti, on seurausta niistä oikeuksista ja täydentää niitä oikeuksia, joita yhteisön oikeussäännöillä, sellaisina kuin yhteisöjen tuomioistuin on niitä tulkinnut, on yksityisille oikeussubjekteille annettu.

18 Vaikka on totta, että palautusta voidaan vaatia ainoastaan asiaa koskevien eri kansallisten lainsäädäntöjen aineellisten ja menettelyä koskevien edellytysten mukaisesti, yhteisöjen tuomioistuimen vakiintuneesta oikeuskäytännöstä ilmenee (katso erityisesti asia 199/82, San Giorgio, tuomio 9.11.1983, Kok. 1983, s. 3595) kuitenkin, että nämä edellytykset eivät saa olla epäedullisempia kuin samankaltaisia kansalliseen oikeuteen perustuvia vaatimuksia koskevat edellytykset ja että niillä ei saa tehdä yhteisön oikeusjärjestyksessä annettujen oikeuksien käyttämistä käytännössä mahdottomaksi.

19 Koska pääasiassa kyseessä olevan kaltaisella lain säännöksellä, jolla rajoitetaan palautuksen saanti vain niihin kantajiin, jotka ovat nostaneet kanteen palautuksen saamiseksi ennen edellä mainittua tuomion julistamisajankohtaa 13.2.1985, evätään selvästi ja yksiselitteisesti niiltä henkilöiltä, jotka eivät täytä tätä edellytystä, oikeus saada takaisin aiheettomasti maksamansa rahamäärät, tällaisella säännöksellä tehdään mahdottomaksi ETY:n perustamissopimuksen 7 artiklassa annettujen oikeuksien käyttäminen.

20 Kansallisen tuomioistuimen, joka on velvollinen soveltamaan yhteisön oikeutta kokonaisuudessaan ja suojelemaan yksityisille oikeussubjekteille siinä annettuja oikeuksia, on näin ollen jätettävä soveltamatta tällaista kansallisen lain säännöstä.

21 Toiseen kysymykseen on näin ollen vastattava, että yhteisön oikeudella tehdään ylimääräisen kirjoittautumismaksun aiheettomasti maksaneisiin muiden jäsenvaltioiden oppilaisiin ja opiskelijoihin nähden soveltumattomaksi sellainen kansallinen laki, jolla heiltä evätään oikeus saada takaisin aiheettomasti maksamansa maksut, jos he eivät ole nostaneet kannetta palautuksen saamiseksi ennen edellä mainitun 13.2.1985 annetun tuomion julistamisajankohtaa.

Oikeudenkäyntikulut

22 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneille Belgian kuningaskunnalle, Yhdistyneelle kuningaskunnalle ja Euroopan yhteisöjen komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikuluista.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN

on ratkaissut Liègen Tribunal de première instancen presidentin 9.10.1985 tekemällään päätöksellä esittämät kysymykset seuraavasti:

1) **Yhteisöjen tuomioistuimen 13.2.1985 antamassa tuomiossa (asia 293/83, Gravier, Kok. 1985, s. 606) esittämän ETY:n perustamissopimuksen 7 artiklan tulkinnan vaikutusta ei ole rajoitettu mainitun tuomion jälkeisiin ammatilliseen opetukseen pääsyä koskeviin hakemuksiin, ja se soveltuu myös mainitun tuomion julistamista edeltävään ajanjaksoon.**

2) **Yhteisön oikeudella tehdään ylimääräisen kirjoittautumismaksun perusteettomasti maksaneisiin muiden jäsenvaltioiden oppilaisiin ja opiskelijoihin nähden soveltumattomaksi sellainen kansallinen laki, jolla heiltä evätään oikeus saada perusteettomista maksuista hyvitystä, jos he eivät ole nostaneet kannetta hyvityksen saamiseksi ennen edellä mainitun 13.2.1985 annetun tuomion julistamisajankohtaa.**

Mackenzie Stuart Bosco Due Moitinho de Almeida

Rodríguez Iglesias Koopmans Everling Bahlmann Galmot

Kakouris Joliet O'Higgins Schockweiler

Julistettiin Luxemburgissa 2 päivänä helmikuuta 1988.

P. Heim
kirjaaja

A. J. Mackenzie Stuart
presidentti